AB Ulusal Program Taslağı: Yabancı sermayeye enerjide tekelleşme yolu açılacak

Otomatik zam AB reformu çıktı

Kahraman YAPICI

EMO Basın - Avrupa Birliği (AB) uyum sürecine ilişkin açıklanan 2008 Yılı Ulusal Program Taslağı'nda; kamuoyunda **"karaborsa"** olarak nitelendirilen, elektrik fiyatlarının aşırı yükseldiği elektrik borsası sistemi ile otomatik zam mekanizması AB için yapılan reformlar olarak yer aldı. Yurttaşların hayat standartlarının iyileşeceği beklentisi ile girilen AB'ye üyelik sürecinde; AKP Hükümetinin, AB ile uyum perspektifi kapsamında enerji alanında uyguladığı **"özelleştirme ve piyasalaştırma politikaları"**, zam, yoksunluk ve yoksulluk olarak geri dönmeye başladı. Taslakta, otomatik zam mekanizması ile Elektrik Üretim A.Ş'nin santrallarından özelleştirme amacıyla oluşturulan portföy şirketlerinin mali durumlarının güçleneceği, böylece daha rahat özelleştirilmelerinin amaçlandığı da ifade edildi.

Taslakta, kamunun enerji alanından çekilmesi ve özel sektörün beklenen yatırımları yapmaması nedeniyle oluşan yatırım açığı tehlikesi kabul edilirken, geçiş dönemi sorunu olarak nitelendirildi. Ancak soruna yönelik çözüm önerileri, özelleştirmelerin devam ettirilmesi, özelleştirilen dağıtım şirketlerinin kayıp ve kaçak oranını düşüreceği beklentisi ve enerji verimliliği için yürütülen projelerle sınırlı kaldı.

Ulusal Program Taslağı'nda, mevcut Elektrik Piyasası Kanunu'nda yer alan yabancı sermayenin elektrik üretim, iletim, dağıtım alanında kontrol oluşturacak şekilde pay sahibi olamayacağına ilişkin kısıtlamanın kaldırılacağı güvencesi verildi. Bunun için 2009 yılsonunda tamamlanacak olan Düzenleyici Etki Değerlendirme Analizi Perspektifi kapsamında tarih açıklanacağı belirtildi.

AKP Hükümeti'nin Avrupa Birliği'ne tam üye olmak için hazırladığı yol haritası niteliğindeki 2008 Yılı Ulusal Program Taslağı kamuoyuna sunuldu. Taslakta, **"Ekonomik Kriterler"** başlığı altında AB uyum çalışmaları kapsamında enerji alanında gerçekleştirilen özelleştirme ve piyasalaştırma uygulamalarına yer verildi.

Taslakta, AB'nin ekonomik kriterlerinin sağlanması kapsamında önümüzdeki dönemde özelleştirme kapsamına alınacak alanlar arasında, elektrik dağıtım ve toptan ticareti, elektrik üretimi, doğalgaz piyasası, kömür ve diğer maden işletmeciliği yer aldı. Türkiye Elektrik Dağıtım AŞ. (TEDAŞ) ve Elektrik Üretim AŞ. (EÜAŞ) gibi sektöründe belirleyici niteliğine haiz kuruluşların özelleştirilmesiyle yerli ve yabancı yeni yatırımcıların da bu piyasalara girişinin temin edilmesinin amaçlandığı belirtildi.

Otomatik zam reform olarak sunuldu

"Ekonomik Kriterler" alt başlığı olarak taslakta yer bulan **"Düzenleyici Reformlar"** bölümünde ise enerji alanındaki piyasalaştırma çalışmalarına yer verildi. Elektrik Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Raporu'nda, 2010 yılında tüm sektörün rekabete açılmasıyla tüketicilerin serbest piyasalardan daha fazla elektrik kullanabilme imkanlarının artırılabileceğinin öngörüldüğü anımsatılan taslakta, **"Dengeleme ve Uzlaştırma Piyasası, 1 Ağustos 2006 tarihinden itibaren çalışır durumdadır. Bu tarihten beri piyasa aktörleri öngöremedikleri elektrik ihtiyaçlarını bu piyasadan karşılamaktadırlar"** denildi. Kamuoyunda **"karaborsa"** olarak tabir edilen Dengeleme ve Uzlaştırma Piyasa'nın iyileştirme olarak sunulmasının yanında taslakta yine kamuoyunda **"otomatik zam"** mekanizması olarak bilenen Maliyet Bazlı Fiyatlandırma (MBF) mekanizması da **"fiyat reformu"** olarak yer aldı. MBF mekanizmasının 1 Temmuz 2008 tarihinde yürürlüğe girdiği hatırlatılan taslakta, şöyle denildi:

"MBF enerji sektöründe faaliyet gösteren dört KİT'i (TKİ, BOTAŞ, EÜAŞ, TETAŞ) ve yirmi adet bölgesel dağıtım firmasını kapsamaktadır. MBF ile birlikte uygulama kapsamındaki şirketlerin tarifeleri hem geçmiş hem de gelecek maliyetlere bağlı bir yapıya göre revize edilecektir. Revize edilmiş tarifeler kuruluşlara, planladıkları yıllık yatırım ve diğer harcamalarına göre yıllık finansal hedeflerine ulaşma imkanı verecektir."

Zamlar özelleştirme için

Devreye alınması ile birlikte 2008 yılında konutlar için elektrik fiyatları artışının yüzde 65'e ulaşmasına neden olan MBF'in temel amacı taslakta şöyle itiraf edildi:

"BOTAŞ tarifelerini aylık olarak uyarlarken, diğer firmalar 1 Ocak, 1 Nisan, 1 Temmuz ve 1 Ekim tarihlerinde tarifelerini uyarlayacaklardır. Bu takvim firmalar arasındaki nakit akışlarını düzenli ve sağlam bir zemine oturtacaktır. Bunun bir sonucu olarak, enerji KİT'lerinin finansal kapasiteleri artacak, böylece dağıtım şirketlerinin ve EÜAŞ'a ait portföy üretim gruplarının özelleştirilmeleri kolaylaşacaktır."

MBF mekanizmasının 2010 yılı sona kadar uygulanacağı belirtilen taslakta, Hazine Müsteşarlığı'nın MBF'yi denetleyeceği kaydedildi. 2010 yılında elektrik dağıtım şirketlerinin tarifelerindeki çapraz sübvansiyonları kademeli olarak kaldıracağı ifade edilen taslakta, **"BOTAŞ'ın mevcut doğalgaz alım sözleşmelerinin yıllık 4 milyar sm3'lük kısmının özel sektöre devrine ilişkin 2005 yılında yapılan ihale sonuçlandırılmış ve ilgili şirketlerle sözleşme imzalama aşamasına gelinmiştir"** denildi.

'Geçiş dönemi' bahanesi

Avrupa Birliği içerisindeki rekabet baskısı ile baş edebilme kapasitesinin arıtılması ve gelecekte makroekonomik dengesizliklere yol açabilecek alanlarda olası risklerin kaldırılması için yapısal **"reformlara"** devam edilmesi gerektiği kaydedilen taslakta, enerji alanı da, işgücü piyasası, sosyal güvenlik ve yardımlaşma, eğitim, sağlık ve ulaştırma sektörleri ile birlikte **"temel reform alanları"** olarak nitelendirildi.

Taslakta AKP Hükümeti'nin enerji politikasının temel amacı; **"ekonomik kalkınmanın ve sosyal gelişmenin ihtiyaç duyduğu enerjinin rekabetçi bir serbest piyasa ortamında sürekli,**

Ulusal Program Taslağı'nda, Mevcut Elektrik Piyasası Kanunu'nda yer alan yabancı sermayenin elektrik üretim, iletim, dağıtım alanında kontrol oluşturacak şekilde pay sahibi olamayacağına ilişkin kısıtlamanın kaldırılacağı güvencesi verilirken, bunun için 2009 yılsonunda tamamlanacak olan Düzenleyici Etki Değerlendirme Analizi Perspektifi kapsamında tarih açıklanacağı belirtildi.

kaliteli ve güvenli bir şekilde asgari maliyetle teminidir" şeklinde ifade edilirken, bu yapıda oluşan enerji yatırım açmazı şöyle itiraf edildi:

"Ekonomik büyüme ve sosyal refah artışına paralel olarak birincil enerji ve elektrik enerjisi talebi hızla artmaktadır. Ancak, 2001 yılından bu yana sürdürülmekte olan enerji sektörünün liberalizasyonu çalışmaları kapsamında geçiş sürecinde önemli bir yatırım açmazı oluşmuş olup arz-talep projeksiyonlarına göre orta dönemde elektrik arz açığı gözükmektedir."

2001 yılından bu yana sürdürülen piyasalaştırma çalışmalarının arz güvenliğini tehdit ettiği **"geçiş dönemi"** bahanesi ile birlikte kabul edilen taslakta, orta ve uzun vadede enerji arz güvenliğinin sürdürülmesi amacıyla gerekli tedbirler alınacağı vaadinde bulunulurken, politikanın değişmeyeceği şöyle ifade edildi:

"Enerji sektöründe liberalizasyon sürecinin tamamlanarak düzgün işleyen rekabetçi bir serbest piyasanın oluşturulması hedeflenmektedir. Bu şekilde, özel sektör yatırımların istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi ve enerji maliyetlerinin düşürülmesi öngörülmektedir. Piyasanın düzgün işleyişini temin amacıyla kurumsal kapasite artırılacaktır."

Kayıp ve kaçak düşecek beklentisi

Taslakta, elektrik enerjisi alanına ilişkin olarak taslakta şu hedeflere yer verildi:

"Kamu mülkiyetindeki elektrik dağıtım ve üretim yatırımlarının özelleştirilmesi ve bunun sonucunda verimli bir işletmecilik ile hizmet kalitesinin yükseltilmesi, dağıtımda kayıp-kaçak oranlarının makul seviyelere indirilmesi ve üretimde etkinliğin artırılması hedeflenmektedir.

Enerji üretimi ve tüketiminin çevresel etkilerinin ve artan enerji fiyatlarının ekonomik ve sosyal maliyetlerinin azaltılması amacıyla enerji verimliliğini artırmaya yönelik etkin tedbirler geliştirilecektir."

Elektrik üretiminde ithal edilen doğalgazın payının azaltılması için yerli ve yenilenebilir kaynakların kullanımına hız verileceği belirtilen taslakta, kaynak çeşitlendirmesinin sağlanması amacıyla nükleer santral yapımına başlanacağı ifade edildi. Mevzuat dahi tamamlanmadan yapılan nükleer santral ihalesi konusunda taslakta, **"nükleer güvenlik kalitesinin artırılması amacıyla gerekli yasal mevzuat oluşturulacağı"** belirtildi.

Doğalgaz Piyasası Kanunu değiştirilecek

Isıtmada doğalgaz kullanımının rekabete dayalı olarak yaygınlaştırılacağı vurgulanan taslakta, **"Mevsimsel talep değişimleri de dikkate alınarak ulusal düzeyde doğalgaz arz güvenliği sağlanacaktır"** denildi.

Taslakta, AB tam üyelik görüşmelerinde 15. fasıl olarak belirlenen **"Enerji"** başlığı altında yapılacak mevzuat değişiklikleri arasında **"özel sektör ithalatına ve piyasanın serbestleşmesine yönelik hususların düzenlenmesi ve olağanüstü veya kriz durumlarında doğalgaz sektöründe alınması gereken önlemlerin belirlenmesi"** amacıyla Doğal Gaz Piyasası Kanunu'nun 2009'de değiştirileceği yer verildi.

Enerji verimliliğine 42.6 milyon Avro bütçe

Elektik, ısıtma-soğutma sistemleri ve ulaşımda enerji verimliliği sağlanmasına ilişkin AB direktiflerine uyum için yapılması gereken mevzuat düzenlemelerine ve uygulamalara da yer verilen taslakta, söz konusu uygulamalar

Kamuoyunda "karaborsa" olarak tabir edilen Dengeleme ve Uzlaştırma Piyasa'nın iyileştirme olarak sunulmasının yanında taslakta yine kamuoyunda "otomatik zam" mekanizması olarak bilenen Maliyet Bazlı Fiyatlandırma (MBF) mekanizması da "fiyat reformu" olarak yer aldı.

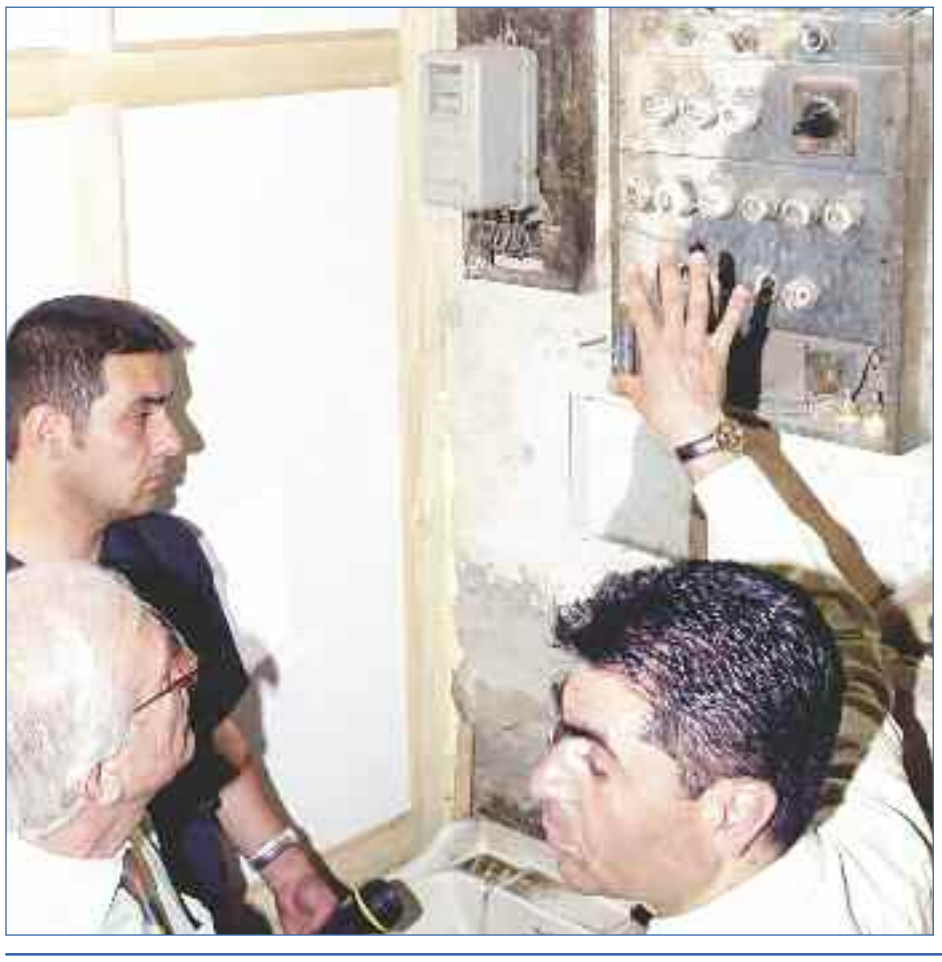

için Elektrik İşleri Etüt İdaresi'nin 22 milyon 90 bin Avro, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın 20 milyon 475 bin Avro, Ulaştırma Bakanlığı'nın 140 bin Avro, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın 20 bin Avro bütçeye ihtiyaç duyacağı ifade edildi. Enerji verimliliği için öngörülen toplam 42 milyon 625 bin Avroluk bütçenin 17 milyon 660 bin Avro'luk bölümünün AB kaynaklarından karşılanacağı kaydedildi.

TAEK lisanslama için 28 milyon Avro harcayacak

Türkiye'de kurulması planlanan nükleer santrallar için, Nükleer Güvenlik Sözleşmesi doğrultusunda 2009 yılında Nükleer Kanunu hazırlanmasının planlandığı ifade edilen taslakta, yüksek seviyede nükleer güvenlik sağlanmasının amaçlandığı dile getirildi. Bu çerçevede **"Türkiye Atom Enerjisi Kurumu'nun (TAEK) nükleer güç santralı lisanslamasına ilişkin düzenleyici kapasitesinin güçlendirilmesi"** ihtiyaç olarak öngörülürken, TAEK'e 27 milyon 900 bin Avroluk bütçe ayrıldığı kaydedildi. Taslağa göre, TAEK lisanslama çalışmaları için kalifiye eleman temini için 14 milyon 400 bin Avro, eğitim çalışmaları için 3 milyon Avro ve lisanslama çalışmalarında kullanılacak hizmetlerin alımı için 10 milyon 500 bin Avro harcayacak.

Taslakta, **"Türkiye'deki petrol ve doğalgaz arama ve üretim faaliyetlerinin düzenlenmesi, yönlendirilmesi ve teşvik edilmesi, arama ve üretim için gerekli bilgi ve verilerin toplanması, değerlendirilmesi ve kullanıma sunulmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi"** amacıyla Türk Petrol Kanunu'nun 2008'in son çeyreğinde değiştirilmesinin planlandığını belirtildi. Taslakta ayrıca petrol ürünlerinde arz güvenliğini sağlamak için Ulusal Petrol Stok Ajansı Başkanlığı ve Teşkilatı Kanunu'nun 2008 yılının son çeyreğinde yayımlanacağı kaydedildi. Söz konusu düzenlemeler kapsamında yapılacak çalışmalar için EPDK'nin 402 bin Avro, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın ise 6 milyon 10 bin Avro harcayacağı ifade edildi.

Yabancı sermayeye 'tekelleşme' olanağı

Taslakta **"Sermayenin Serbest Dolaşımı"** başlığı altına yapılması planlanan değişikliler arasında konuya ilişkin AB direktifine uyumlulaştırma çalışmaları kapsamında Elektrik Piyasası Kanunu'nda değişikliğe gidileceği açıklandı. 2009 yılı sonunda tamamlanacak olan düzenleyici etki değerlendirme analizi perspektifinde belirlenecek bir tarihte yayımlanmasının planlandığı ifade edilen değişiklik ile Elektrik Piyasası Kanunu'nda yer alan yabancı sermayeye yönelik kısıtlamaların kaldırılması öngörülüyor. Taslakta yabancı sermaye için yapılacak yeni yasal düzenlemenin ayrıntılarına yer verilmezken, mevcut Elektrik Piyasası Kanunu'nun **"Özelleştirmeler"** başlıklı maddesinde konu **"Bu özelleştirme uygulamaları çerçevesinde, bu Kanunda belirtilen piyasa faaliyetlerinde yer alan gerçek ve tüzel kişilerden, yabancı gerçek ve tüzel kişiler elektrik üretim, iletim ve dağıtım sektörlerinde, sektörel bazda kontrol oluşturacak şekilde pay sahibi olamazlar"** biçiminde düzenlenmiş oluyor. Taslakta **"Yabancı sermayeye getirilen kısıtlamanın kaldırılması"** ifadesine yer verilmesi, mevcut düzenlemedeki yabancı sermayeye yönelik sektörel bazda kontrol yetkisi sınırının dahi kaldırılacağını gösteriyor. Böylece yabancı sermeyenin elektrik üretim, iletim ve dağıtım alanlarında tekel oluşturmasının önünün açılacağı görülüyor. ■